

Розділ 10. ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Л. І. ЛОЙКО. ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО І ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ВЛАДИ

Визначаються найбільш суттєві напрями трансформації політичної влади, пов'язані зі становленням інформаційного суспільства, вирізняються аспекти потенційної трансформації, які можуть бути охарактеризовані як небезпечні.

Ключові слова: політична влада, інформаційне суспільство, трансформація влади.

Определяются наиболее существенные направления трансформации политической власти, связанные со становлением информационного общества и отмечаются аспекты потенциальной трансформации, которые могут характеризоваться как опасные.

Ключевые слова: политическая власть, информационное общество, трансформация власти.

Determined the most significant directions of transformation of political power associated with the formation of information society, are notable aspects of potential transformation, which can be characterized as hazardous.

Key words: political power, information society, transformation: political power.

Проблеми трансформації влади в умовах становлення інформаційного суспільства, підняті відомим американським соціологом і футурологом Е. Тоффлером¹, дедалі більше стають предметом уваги з боку зарубіжних і вітчизняних політологів². Це зокрема, засвідчив і Другий (травень 2009р.), і Третій (листопад 2010р.) конгреси політологів України.

Аналіз поглядів політологів дає підстави говорити, що попри зростання інтересу науковців до проблеми якісних змін політичної влади в умовах становлення інформаційного суспільства, їх сутності та напрямів, на сьогодні загальновизнаного поняття «трансформація влади» немає. Можна також констатувати зміщення акценту наукових підходів від суто транзитологічних які розглядають трансформацію влади переважно в контексті зміни політичних режимів, переходу від тоталітаризму чи авторитаризму до демократії, до підходів, за якими на перший план виходить фіксація структурно-інституціональних змін і появи нових моделей і стилів управління. Хоча провідним і зараз залишається дискурс демократії, але здебільшого вже в контексті вдосконалення самої демократії, децентралізації державного управління, розвитку місцевого самоврядування та нових форм громадянської участі³.

В сучасних умовах стрімкого поширення інформаційних технологій та розвитку телекомунікаційних засобів передачі інформації, особливий науковий інтерес викликає проблема трансформації політичної влади, які відбуваються за цих умов. Тим більше, що ці трансформації мають глибокий характер і вплив на розвиток владних відносин у суспільстві. Їх можна уявити в кількох площинах (напрямах).

1. *Організаційна трансформація* – це поява нових органів влади, пов'язаних

© ЛОЙКО Лариса Іванівна – доктор політичних наук, старший науковий співробітник відділу правових проблем політології Інституту держави і права ім. В.М.Корецького

із завданнями інформатизації і використанням її можливостей. Тут кілька аспектів: формування спеціальних органів, які б опікувались програмами інформатизації; поява нових структурних одиниць, які використовують можливості нових технологій (прес-служби, інформаційно-аналітичні відділи); розвиток інституцій, покликаних захищати інформаційну безпеку.

2. *Ресурсна трансформація* – це формування нових владних ресурсів, а саме – ресурсів інформаційних, які поруч із традиційними ресурсами (фінансовими, силовими, людськими) починають посідати ключове місце. Це те, про що пише Е.Тоффлер – перехід від влади сили і влади грошей до влади знання і наводить приклади, що пов'язані з комп'ютеризацією озброєння та економіки: «Тож, знання самі собі виявляються не тільки джерелом високоякісної влади, а й також найвагомішим складником сили і багатства. Скажімо інакше: з додатка до влади грошей або сили знання перетворилося на єство влади. Воно, по суті, є її остаточним підсилювачем. Це – ключ до «*нвої парадигми влади*», що чекає на нас попереду, й той ключ пояснює чому в усьому світі розгоряється боротьба за контроль над знанням та засобами комунікації»⁴.

3. *Технологічна трансформація* – формування нової технології прийняття і реалізації владних рішень. Це використання інформаційно-аналітичних систем, розвиток електронного документообігу, відеоконференції тощо. Відповідно, висуваються нові вимоги до державних службовців, у тому числі технологічна (комп'ютерна) грамотність.

4. *Програмна трансформація* – формування сучасних програм розвитку, програм інформатизації суспільства (а не, скажімо, індустріалізації).

5. *Іміджева трансформація* – величезне значення піару, сучасної візуальності. Влада має бути сучасною, у тому числі використовуючи сучасні форми подання себе населенню (йдеться, наприклад, не тільки про присутність влади в Інтернеті, але й про більш привабливий і не дуже офіційний інтерфейс веб-сайтів).

6. *Топологічна* (просторова) трансформація – у дусі теорії мережевого суспільства М. Кастельса можна говорити про перехід від вертикальної (ієрархічної) до горизонтальної (мережевої) і більш транспарентної (прозорої) моделі влади⁵. Тут кілька «горизонтів» – відбувається певна «ерозія» владної вертикалі як такої, тобто посилення ролі нецентральної, периферійної або місцевих інституцій, до яких частіше звертаються люди; певна «ерозія» державної влади як такої, тобто поява нових, недержавних центрів впливу, які швидше знаходять відгук у громадян, адже створюються самими громадянами (у тому числі за допомогою мережі Інтернету, йдеться також і про різноманітні громадянські інституції – партії, організації, фонди тощо).

7. *Інтерактивна трансформація* – замість односпрямованої моделі «від керівника до підлеглого», або моделі «off-line», коли користувач може тільки ознайомитися з рішенням влади, ніяк на нього не вплинувши, поширюються фактично сучасні форми безпосередньої демократії – такі, як опитування-референдуми (соціологічні, телефонні або через Інтернет), електронне голосування, запити-відповіді через Інтернет, – тобто, модель «on-line» влади, влади «на зв'язку», на яку постійно діє громадська думка.

8. *Антибюрократична трансформація* – характерні особливості інформаційно-комунікаційних технологій (Інтернету) – надпросторовість та надчасовість, безпосередність, – дають можливість подолання, або ігнорування бюро-

кратичної тяганини, звертання майже безпосередньо до вищих посадовців, як і зворотного контролю з їх боку над чиновниками різного рівня.

9. *Функціональна трансформація* – перехід від державного керування (регулювання) до реалізації державних послуг як головної функції влади (перш за все, за допомогою електронного урядування);

Крім зазначених можна виділити ще кілька аспектів потенційної трансформації, які можуть бути охарактеризовані як небезпечні.

10. *Віртуалізація влади* – сучасні інформаційно-комунікаційні технології породжують так звану віртуальну реальність, яка сьогодні є предметом різноманітних досліджень, у тому числі філософських, психологічних тощо. Під віртуалізацією влади можна розуміти небезпеку перетворення її у щось невідоме, що приховується за мальовничими інтерфейсами веб-сайтів, небезпеку відгородження влади від суспільства новою стіною: замість бюрократичного муру – екранна стіна, формування «екранної культури» і перехід до спілкування через Інтернет зменшує частку безпосереднього людського спілкування, у тому числі з владою (не можна вже сказати «влада – обличчям до народу», скоріше – екраном!). Інтернет може формувати самотню людину, якій здається, що вона присутня у всьому світі, насправді вона знаходиться у світі віртуальному, а в реальності – наодинці із собою (це може трапитися і з владою!). Влада може «втрачатися», тобто її можуть не знаходити, ще й з причини величезних обсягів інформації, які знаходяться в мережі, і які не може фізично і психологічно опанувати людина, у тому числі – величезної кількості «інформаційного сміття» (зайвої інформації). Може зростати розрив між іміджем влади та її реальними справами – адже виникає більше можливостей демонструвати свої віртуальні (але не реальні) успіхи, більше можливостей маніпулювання свідомістю за допомогою аудіовізуальності.

11. *Тоталітаризація влади* – сучасні інформаційно-комунікаційні технології в принципі надають можливості справді тотального контролю над суспільством і особистістю. «Класичний» тоталітаризм, так би мовити, «відпочиває» порівняно із сучасними можливостями накопичувати і використовувати персональні дані, копіюватися в чужих комп'ютерах на відстані, відслідковувати розмови, листування (дуже показовим у цьому відношенні є історія з публікацією скандально відомим сайтом WikiLeaks листування американських посольств із Держдепартаментом США, в тому числі листи посольства США в Україні з грифами «для службового користування» і «таємно». Так, за словами засновника Wikileaks Джуліана Ассанжа інтернетнадає «...небачені можливості збору інформації і слідкування за громадянами. Переписка і особисті аккаунти мільярдів людей на Facebook, Google, Twitter у будь який момент можуть бути викрадені державою»⁶.

12. *Глобалізація влади* – тотальний контроль може поширюватися не тільки на окремих громадян чи суспільство, але й на саму владу, тобто суверенність окремих держав в епоху глобалізації фактично розчиняється, і сучасні інформаційно-комунікаційні технології цьому активно сприяють. При цьому не обов'язково говорити про якийсь інституалізований «світовий уряд», – таким центром впливу може стати будь-хто і будь-що, використовуючи можливості Інтернету.

Трансформація української влади у зазначених площинах далеко неоднорідна, і здебільшого відстає від світової, але цей процес відбувається і потребує комплексного наукового дослідження.

1. *Тоффлер Э.* Метаморфозы власти [пер. с англ.]. – М.: ООО «Изд-во АСТ», 2003. – 669 с.
2. *Маруховський О.О.* Політичні аспекти зарубіжних концепцій інформаційного суспільства: Автореф. дис... канд. політ. наук. – К., 2008. – 20 с.
3. Див. напр. *Томенко М.В.* Конституційний процес як пошук стратегічних пріоритетів України: Монографія. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – 299 с.
4. *Тоффлер Е.* Нова парадигма влади. Знання, багатство й сила / Перекл.: Н. Бордукова. – Х.: Акта. – С. 36-37.
5. *Кастельс М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура [пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана]. – М.: Гос. ун-т Высшая школа экономики, 2000. – 608 с.
6. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://focus.ua/foreign/159257>